

---

---

## DIALOVO

---

---

**Van** Van Riet Catty, lector, Katholieke Hogeschool Leuven, dep. G&T

**Referentie** Van Horn, R., and Freed, S., (2008). Journaling and dialogue pairs to promote reflection in clinical nursing education. *Nursing Education Perspectives*, 29(4), 220-225.

**Datum** 21-12-2009

---

Klinisch onderwijs maakt ongeveer de helft van de opleiding verpleegkunde uit. Studenten verpleegkunde spenderen heel wat van deze studietijd op stage. Het leereffect op stage kan maar optimaal zijn als het voor studenten duidelijk is dat het theoretisch leren en de ervaringen in de praktijk op elkaar aansluiten, met elkaar in verband kunnen gebracht worden,... Vaak blijkt uit ervaringen van studenten dat de koppeling tussen theoretisch onderwijs en stage niet of weinig efficiënt gebeurt. Ook in de literatuur worden deze ervaringen van studenten bevestigd. De auteurs van dit artikel geven enkele ideeën aan om de koppeling tussen leren in theorie en ervaren op stage te versterken. Vanuit de literatuur gebruiken zij drie belangrijke concepten.

Een eerst concept is 'reflectie'. Uit onderzoek blijkt dit een belangrijk instrument te zijn om enerzijds te leren uit ervaring en anderzijds de kloof tussen praktijk en theorie te dichten. Een duidelijke omschrijving van reflectie is niet terug te vinden in het artikel. Onderzoek rond reflectie leert ons wel dat dit niet automatisch gebeurt en dat reflectief onderwijs studenten effectief helpt om een patiënt als uniek te benaderen.

Naast het concept 'reflectie' gebruiken de auteurs ook het concept 'journal writing'. Literatuur leert ons dat 'journal writing' helpt om reflectie te ontwikkelen, om de kloof tussen praktijk en theorie te dichten en om het kritisch denken te ontwikkelen. Wat dit 'journal writing' inhoudt, wordt niet duidelijk meegedeeld in het artikel. Wel geeft onderzoek hieromtrent aan dat het gebruik van richtlijnen of specifieke vragen voor studenten bij het gebruik van 'journal writing' belangrijk zijn.

Tenslotte wordt het concept 'dialogical thinking' mee opgenomen in de onderzoeksopzet. Dit concept wordt omschreven als 'thinking that involves a

dialogue or extended exchange between different points of view or frames of reference'. 'Dialogical thinking' wordt door studenten omschreven als stimulerend, leidend tot verschillende manieren om naar de wereld te kijken.

Het onderzoek

De steekproef bestaat uit 39 studenten verpleegkunde die elk gedurende 9 weken 1 dag per week in de klinische setting stage lopen en verdeeld worden in 2 groepen: een controlegroep en een groep waarin studenten 2 aan 2 gekoppeld worden op basis van hun score in kritisch denken. Deze score wordt bepaald door gebruik te maken van de 'Holistic Critical Thinking Score'. Jammer genoeg is er in het artikel niet meer informatie hierover te vinden. Een student met een hoge score in kritisch denken wordt gekoppeld aan een student met een lage score. Uit onderzoek blijkt immers dat dergelijke koppeling vaak voordelen meebrengt voor beide groepen.

Studenten schrijven wekelijks een journaal over hun klinische ervaringen. Ze doen dit aan de hand van volgende reflectieve vragen.

1. Als je terugkijkt naar je ervaring, denk je dat je de belangrijkste problemen voor deze patiënt hebt kunnen ontdekken? Welke bijkomende problemen kan je nu nog benoemen?
2. Identificeer een probleem of behoefte die ontstaan is tijdens je shift. Leg uit in welke omstandigheden, hoe, wat, wanneer, waar en hoe dringend het probleem was?
3. Welke kennis had je nodig om dit probleem op te lossen?
4. Welke bronnen hebben je geholpen om het probleem op te lossen?
5. Welke stappen heb je ondernomen om zelf het probleem op te lossen?
6. Wat heeft jouw denken over dit probleem beïnvloed?
7. Wat waren je sterke kanten bij deze ervaring?
8. Wat waren je zwakke kanten en hoe kan je deze versterken?
9. Andere gevoelens en gedachten rond deze ervaring?

Reflectieve vragen trachten studenten te leiden in hun reflectie. Ook in de literatuur vinden we heel wat resultaten terug die aangeven dat het gebruik van gerichte vragen het kritisch denken van een student verhoogt.

Er gebeurde een kwalitatieve analyse van de inhoud van de 'journals'. De 'journals' werden gescreend op ideeën en patronen. Patronen werden geclusterd tot thema's. De thema's in beide groepen werden vergeleken.

Analyse van de 'journals' bracht 3 thema's naar voren die in beide groepen prominent aanwezig zijn.

*Het uiten van emoties:* angst, twijfel,... zijn emoties die vooral teruggevonden worden bij de start van de stage. Dit strookt ook met wat er in de literatuur te vinden is. Emoties zoals angst en vrees blokkeren het denkproces en zijn dus belemmeringen voor het leren. Boud & Walker (Barriers to reflection on experience) geven aan dat vroegere ervaringen van studenten en hulp van anderen deze blokkade kunnen doorbreken. Dit laatste wordt ondersteund door Johnson, Johnson and Smith's (Cooperative learning returns to college: what evidence is there that it works?). Zij vermelden dat studenten een beter emotioneel gezondheidsgevoel en zelfwaardergevoel ontwikkelen indien ze samen kunnen werken met andere studenten in een leeromgeving. Hoe en op welke wijze deze elementen dan kunnen aangewend worden, wordt niet verduidelijkt in het artikel. Het mogelijks opstarten van ziekenhuisafdelingen, gerund door studenten, ondersteund door experts, in Vlaanderen is hier wel een mooi voorbeeld van.

*Verbanden leggen* tussen theoretische kennis en observaties die gemaakt worden tijdens de stage is een 2<sup>e</sup> thema dat in de journals aan bod kwam. Reflectie kan ervoor zorgen dat een student vroeger opgeslagen ervaringen en kennis verbindt met de huidige ervaringen in de klinische setting. En zo wordt 'oude kennis' de weg naar nieuwe kennis en ideeën. Reflectie in de klinische setting is van levensbelang voor een student-verpleegkunde. Jammer genoeg vraagt het sturen van reflectie bij een student ook heel wat tijd van een lector (tijd die er vaak niet meer is).

Tenslotte werd er bij de analyse van de journals ook gekeken naar *wat studenten leren*. In de controlegroep blijft het leren van studenten hoofdzakelijk beperkt tot het leren van verpleegtechnische vaardigheden. Dit kan je duidelijk in de 'journals' lezen. 'I really was excited to see placement of a tracheostomy tube.' De gekoppelde groep studenten blijkt vooral van elkaar te leren. Wat ze dan wel leren wordt in het artikel niet omschreven.

Doorheen het onderzoek werden studenten ook gescoord op hun reflectievermogen. De studenten die gekoppeld waren scoorden hierin hoger dan de studenten in de controle groep.

Het meten van de aanwezigheid van reflectie in de antwoorden of het geven van een score op het reflectievermogen van een student, gebeurde aan de hand van een checklist met duidelijke criteria, vooraf opgesteld. Op deze wijze kon aan elke student een score worden toegekend. De scores werden onafhankelijk door 3 experts gescoord. De inter-rater betrouwbaarheid bedroeg .90 en .87.

In dit artikel werd onderzocht of de combinatie van 2 pedagogische methodes (journaling en dialogue pairs) een gunstig effect heeft op het niveau van reflectie en dus ook op het construeren van kennis.

Het onderzoek geeft ons zeker een aantal handvaten om het leren op stage effectiever te maken. Denk maar aan het koppelen van studenten tijdens een eerste stage vooral gericht op het comfortgevoel van de studenten. Het koppelen van studenten van eenzelfde jaar of van studenten over de jaren heen om het reflecteren te versterken en te verdiepen, het gebruik van goede reflectieve vragen om de reflectie te sturen en deze niet in het wilde weg te laten gebeuren, het gebruik van reflectie opdrachten die studenten per twee maken i.p.v. onze traditionele stageverslagen, .... En tenslotte het opstarten van een leer- en zorgcentrum (Een LZC is een verpleegafdeling/unit (in ziekenhuis of andere zorgvoorziening) waar patiëntenzorg en het opleiden van bachelor studenten verpleegkunde de twee centrale kernprocessen zijn en waar de patiëntenzorg in eerste instantie wordt opgenomen door studenten, ondersteund door experts). Maar misschien nog belangrijker voor het onderwijs, waar studenten vaak het gevoel hebben dat ze alsmaar moeten reflecteren, terwijl lectoren eerder het gevoel hebben, dat studenten dit onvoldoende kunnen, wordt de kunst om reflectie te sturen en reflectie in te zetten daar waar deze het meest effectief en efficiënt is. Indien de reflectie van studenten onvoldoende gestuurd is, gaan studenten reflecteren over verpleegtechnische handelingen, niet onbelangrijk, maar een stuk makkelijker dan te reflecteren over eigen emoties, over de morele en politieke dimensie (Kelchtermans). Indien studenten gevraagd wordt om elke dag te reflecteren, zonder specifiek doel en zonder opvolging ervan, creëren we voor deze studenten geen krachtige leeromgeving. Uitdagingen te over!